

Instagram: stela_knjige
Facebook: stela
www.stelaknjige.rs

Snežana Veljković
Meine liebe Milica

Copyright © 2020 by Snežana Veljković.
All rights reserved.
Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2023

ZA IZDAVAČA
Marko Sabovljević

UREDNIK
Marina Sabovljević

LEKTURA I KOREKTURA
Borka Slepčević

DIZAJN KORICA
Predrag Marković

SLOG I PRELOM
Studio Znak

ŠTAMPA
Alpha print, Zemun

TIRAŽ
1.000

IZDAVAČ
Publik praktikum, imprint Stela
Dobrovoljačka 10/I, Zemun
office@publikpraktikum.rs
011/4202 544; 011/4202 545

GODINA IZDANJA
2023

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući foto-kopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

SNEŽANA VELJKOVIĆ

MEINE LIEBE
MILICA

Stela

Kako je nastao roman

Meine liebe Milica

Profesor dr Aleksandar Nedok

Na molbu Instituta Gete u Beogradu, 9. aprila 2013. održao sam predavanje o uticaju nemačkog govornog kulturnog kruga (Nemačka, Austrija i Švajcarska) na razvoj srpskog zdravstva u tzv. dugom XIX veku koji je potrajao sve do Velikog rata 1914. Predavanje se zasnivalo na mojim istraživanjima u arhivima Srbije i Vojnom arhivu. Bazu podataka je činilo preko 700 biografskih podataka o lekarima, magistrima i patronima hirurgije koje sam uspeo da složim.

Kako je poznato da se malena Srbija posle duge turske vladavine razvijala iz potpunog kulturnog mraka, prvi deo predavanja se de fakto odnosio na zdravstvene radnike (lekare i druge) koji su u našu zemlju dolazili iz prosvetljenih delova Evrope, a drugi na kasniji period, od 1850, kada su prvi srpski mladići u potrazi za znanjem odlazili u inostranstvo. Da li zbog toga što je i u prvoj grupi daleko prednjačio upravo spomenuti nemački kulturni krug – poglavito Austrija i njene zemlje – ustanovio sam da je, imajući u vidu sve pomenute kategorije, 80% njih studije završilo u nekoj od tri pomenute zemlje. Kod vojnih studenata je to bilo još izraženije, 82%.

Među mnogim strancima koji su u Srbiji kraće ili duže vreme obavljali svoju zdravstvenu delatnost, zapazio sam jednog Nemca koji se, došavši u vreme balkanskih ratova i primivši pravoslavnu veru, oženio Srpkinjom i u Srbiji i njenoj vojsci ostao i kada je protiv nje zaratila njegova otadžbina Nemačka, deleći sa njom, njenim narodom i vojskom zajedničku sudbinu. Bio je to mladi Prus dr Frank Mižo, po ocu potomak protestanata s juga Francuske, hugenota iz

Gaskonje, po majci potomak stare pruske plemićke porodice. Posle rata je primio jugoslovensko državljanstvo i nastavio život i rad sa porodicom u novoj domovini, sve dok ih vihor Drugog svetskog rata nije rasejao po Evropi. Oskudni trag o njemu postojao je u vojnim dokumentima iz vremena Velikog rata i u jednom spisku humanitaraca Srpskog društva Crvenog krsta. Ni u Vojnom arhivu, ni u arhivu Jugoslavije nisu se mogla naći nikakva njegova lična dokumenta, za šta su se, po mome shvatanju, pobrinule nemačke okupacione vlasti u drugom velikom ratu.

Pošto sam završio predavanja i odgovorio na pitanja, počeo sam da se spremam za odlazak, kada mi je prišla jedna mlada žena i predstavila se: „Ja sam praunuka dr Franka Mižoa koga ste spomenuli u svom predavanju.” Obradovan i u želji da dođem do novih podataka o njemu, zamolio sam je da mi se javi, a ona mi je potom pružila obilje fotografija i dokumenata iz različitih perioda ličnog i porodičnog života doktora Franka Mižoa, na osnovu kojih sam rekonstruisao njegovu biografiju, siže vredan filmske priče o srpsko-pruskom doktoru Živagu.

Srpsko lekarsko društvo od 1955. godine ima Sekciju za istoriju srpske medicine, koja je prolazila kroz uspone i padove, baš kao i sama Srbija. Ali poslednjih dvadesetak godina ta sekcija živi svoj drugi život, vrlo je aktivna i produktivna, mnogi njeni članovi svojim radovima popunjavaju praznine nastale usled višedecenijske nebrige i kao posledica sudbine srpskog naroda. Naročito je stradala sanitetska istorija iz prve dve decenije XX veka. Zahvaljujući obnovljenom rukovodstvu i planiranju, pojavile su se među lekarima kolege zainteresovane za taj rad. Među njima se svojim zreлим, preciznim i dokumentovanim radovima, ali i spisateljskim talentom isticala profesorka Sudske medicine beogradskog Medicinskog fakulteta dr Snežana Veljković. Ističem njenu romanesknu studiju *Čovek koji nije znao sanskrit*, priču o dr Milanu Jovanoviću Morskom (1834–1896), lekaru, profesoru, putopiscu i književniku, samoukom akvarelisti i akademiku Srpske kraljevske akademije nauka, naučno delo pisano poetičnim jezikom, u kojem se autorka nije zadržala samo na njegovoj ličnosti već je u širokom opsegu zahvatila ceo

kulturni život srpskog naroda u XVIII i XIX veku. Upravo je *Čovek koji nije znao sanskrit* doveo do nastajanja poslednjeg dela dr Snežane Veljković, dela koje se sada nalazi pred čitaocima kao njeno vaskrsenje i ujedno oproštaj zauvek. Ispričavši životnu priču dr Franka Mižoa predložio sam joj da se pozabavi njegovom više nego uzbudljivom i jedinstvenom sudbinom, odlukom čoveka koji je zarad ljubavi prema jednoj ženi i poštovanja prema borbi za slobodu jednog malog slovenskog naroda sa brdovitog Balkana prenebregao svoje vaspitanje i poreklo, porodične veze i obaveze prema otadžbini, čak i onda kada su te dve zemlje ratovale jedna protiv druge.

Prihvatila je bez oklevanja. Upoznao sam je i sa Frankovom praukunom Ivanom, koja je postala neka vrsta duhovne veze između Franka i stvaraoca njegove sage.

Rađanje romana *Meine liebe Milica* odvijalo se kroz našu prepisku – prepisku istoričara – prozaiste i autorke koja je imala bogomdan, neponovljiv dar spisateljske imaginacije udružen sa senzibilnošću njene treperave duše. Tako je stvoren Frank, istovremeno i realna i imaginarna ličnost, Frank čiji su lični i porodični engrami do kraja ispoštovani, ali su umetnička sloboda i moć imaginacije pisca stvorili od njega čoveka od krvi i mesa koji voli, pati, poštuje vojvodu Mišića, sa posvećenošću se predaje svojoj samarićanskoj ulozi i pastirski brine o svojoj porodici. Čoveka koji svojoj prvoj srpskoj ljubavi ostaje veran do kraja života, pišući joj povremeno pisma puna reminiscencija, tananih osećanja i sete i nosi ih u svojoj torbici. Tako je priča o doktoru Franku Mižou dobila svoj umetnički pečat i nadilazeći faktografiju postala biografski roman o strašnom vremenu patnje i stradanja, o ljudima i njihovim sudbinama u njemu, postala je srpsko-pruska saga budenbrokovske jačine.

S poslednjim napisanim redovima, Snežana je, i ne sluteći, ispevala svoju labudovu pesmu po kojoj ćemo je pamtit i uživajući u lepoti njenih reči, istovremeno tugujući zbog sudbine njenog literarnog junaka i njene lične.

BEOGRAD, 1912-1913.

Čast pruskog oficira

Frank Mižo je imao dvadeset tri godine kad je krajem 1912. krenuo put Srbije kao član nemačke medicinske misije Crvenog krsta.

Kad se nekoliko dana ranije, čim je svanulo, zaputio na železničku stanicu u Kenigsbergu, majka ga je sačekala na stepeništu, utegnuta u korset, uredne frizure, ruku prekrštenih ispod grudi.

– Nadam se da ćeš doleteti svim iskušenjima, Frank. Uvek imam na umu čast i dostojanstvo pruskog oficira.

– Naravno, majko – odgovorio je i pružio ruke da se pozdravi, ali se predomislio kad je čuo vojnički korak svog oca. Okrenuo se i salutirao.

Pozdravili su se na kućnoj kapiji u Hofmanštraseu sa ocem se rukovao, majci se naklonio i klimnuo glavom. Dok je očev posilni preuzimao kovčeg, čuo je oca kako govori: „Neiskusan je, stranac, biće dodeljen rezervnoj bolnici. Siguran sam da neće biti u blizini fronta. Nadam se da će to smiriti tvoje nervozno srce, Gertruda.”

Frank je uznemiren ušao u voz kojim je, otkad je studirao u Berlinu, putovao najmanje četiri puta godišnje u oba smera. Uvek je znao kuda ide, šta ga očekuje i koje mu dužnosti i obaveze predstoje.

Sada, u svojoj dvadeset trećoj godini, prvi put je osetio strepnju. Bio je siguran u svoje znanje tek diplomiranog vojnog lekara. Nije ga plašio susret sa ranjenicima, ni put u daleku zemlju, dole, južno od Dunava, na Balkanu (znao je sa zemljopisne karte).

– Vreme je da vidiš šta treba da radi vojni hirurg – rekao mu je otac, doktor Maks Mižo, sanitetski general vojske Nemačkog carstva, sredinom oktobra iste godine, na porodičnoj subotnjoj večeri.

– Armije tri male balkanske provincije sklopile su savez i zaratile protiv Osmanske imperije. Nisam siguran u uspeh njihovog poduhvata. U svakom slučaju steći ćeš dragoceno iskustvo. To je dobar početak karijere vojnog hirurga – završio je samozadovoljno.

– Ovo je dobra prilika da nastaviš sjajnu karijeru vojnog lekara porodice Mižo. Imaš divan primer – dodala je majka i pogledala u muža, sanitetskog generala. – Želim da te podsetim na velike uspehe i časno ime moje porodice Moldenke fon Marvic – nastavila je svečanim glasom, obraćajući se više Mižoovima koji su došli na porodičnu večeru sa imanja Fridersdorf. Nastavila je posle pauze od nekoliko trenutaka:

– Odlaziš u nepoznatu zemlju, Frank. Ništa dobro nisam čula o toj... Srbiji. Mislim da su srpski oficiri pre nekoliko godina ubili kraljevski par... Strašno!

Po glavi su mu se vrzmale majčine reči: Ništa dobro nisam čula o toj... Srbiji.

On je čuo da je Srbija lepa i šumovita, rekao mu je Milan Stevović, sada konjički poručnik, vojni pitomac koga je Srbija poslala da se školuje u Berlinu.

Milan je bio drug Frankovog brata Vilija i četiri godine stariji od Franka. Upoznali su se u sali za mačevanje Vojne akademije. Bilo je to gotovo ritualno hajdelberško mačevanje s floretima. Kao i Vili, imao je šmis preko obraza, lep, crtast ožiljak koji mu se belasao na licu, malo potamnelom od sunca.

Bio je visok, vitak, žustar, nemiran, uvek u pokretu. Imao je usko, uglasto lice koje su krasili lepi, gusti brkovi, valovita crna kosa i krupne i radoznale kestenjaste oči. Nije se udobno osećao u uniformi koju je morao da nosi. Stalno je nameštao okovratnik, istezao rukave, opipavao ramena. Bio je lep na neki čudan način, više su mu pristajali razdrljena košulja i ritterski ogrtač. Najviše mu je pristajao konj, što se videlo jednog leta kad ga je Vili doveo u Fridersdorf.

Upoznao se sa Mižoovima, razgovarao na dobrom nemačkom sa jedva приметnim stranim naglaskom sve dok, za vreme ručka na terasi, nije ugledao koral sa konjima. Ustao je, iznenađen, usred rečenice gospođe Gertrude (time joj se zauvek zamerio). Prišao je

koralu i zagledao konje, nešto im je govorio, jasno se videlo. Hitro je preskočio ogradu i prošetao se između njih. Milovao ih je po glavi, tapšao po sapima. Izabrao je jednog krupnog, tamnosmeđe blistave dlake. Bio je to trakenski konj, omiljen među Prusima, koji su ga skoro dva veka odgajali za jahanje i vojsku.

Izveo ga je iz padoka, milovao po vratu i nešto mu šaputao. Neočekivano je skočio na neosedlanog pastuva i s njim kao da je poleteo u obližnje brezove šume.

Vratio se pola sata kasnije, zadihan i razbarušen. Svi su ga zadržano gledali, svi sem Gertrude, koja je zurila u tanjire na stolu. Milan je prebacio bluzu svoje uniforme na leđa oznojenog konja, uzeo sa stola dve jabuke i dao mu da gricka.

– Bravo! – nije mogao da se uzdrži najstariji Mižo. – Imate li ovakvog konja kod kuće?

– Ne, sirotinja smo mi, nemamo rasne konje. Zato sam otišao u Konjičku akademiju. Najsrećniji sam kad jašem.

Braća Mižo, sva trojica, jahali su celo popodne sa Milanom, pokazivali mu okolinu, trkali se i zadržano ga posmatrali kako ih pobeđuje. Čak ga je i sanitetski general Maks još jednom uzdržano pohvalio.

Frank je otad sve češće posećivao brata Vilija u Berlinu i sve više i duže se družio s Milanom. Vežbali su zajedno u gimnastičkim salama Vojne ili Vojnomedicinske akademije, a potom odlazili na večeru u studentske klubove. Milan se brzo upoznao sa studentima, šalio, predlagao zabavu, izazivao na nadmetanja. Frank se uz njega osećao nezgrapno i ukočeno, ponekad zavezanog jezika.

Milan je pričao o svemu i svačemu, a najradije o studentskim političkim udruženjima. Uz njega su se pojavljivali i drugi Srbi, malobrojni, sve sami studenti. Bili su vitki, tamnokosi, lepi, činilo se Franku, svi energični, vedri, puni snage. Često su se dovikivali, jedan drugom upadali u reč, raspravljali se i smejali.

Frank je neosetno počeo da prati stranački život u Berlinu o kojem, do tada, jedva da je išta znao. Govorio je Milan o Socijaldemokratskoj partiji (tada najmnogoljudnija i najbolje organizovana politička partija ne samo u Evropi već i na svetu, tvrdio je). Hvalio

je radničke partije koje su radnicima obezbedile zdravstveno osiguranje, naknadu u slučaju nesreće na radu i starosnu penziju. Svoje bučne, socijalističke monologe završavao je uzdahom: Ja sam se zakleo srpskom kralju!

Od Milana je čuo za Lužičke Srbe, staro srpsko pleme koje živi jugoistočno od Berlina, u Gornjoj i Donjoj Lužici, duž reke Špreje, i još štošta zanimljivo o čemu se nije govorilo u domu Mižoovih.

Milan je na studentskim skupovima u kafanama više puta spominjao Balkanski savez koji se priprema da krene u boj protiv Osmanskog carstva.

Saznao je Frank da je Srbija nezavisna kneževina od Berlinskog kongresa, da se pre toga vekovima, pet dugih vekova, mučila pod Turcima. Dobila je nezavisnost, proširila teritoriju za četiri okruga, ali je želela da oslobodi i ostale svoje sunarodnike, Srbe koji su grcali pod turskim jarmom u Makedoniji i na Kosovu.

Vili je pozvao Milana u posetu u Kenigsberg posle nekoliko njegovih izjava da želi da vidi taj grad. Pridružio im se i Frank, koji je, očaran, slušao Milanove kratke istorijske monologe.

– Došlo je vreme za konačni obračun – galamio je Milan u vozu, na putu za Kenigsberg. – Turska imperija je već tri-četiri godine uzdrmana iznutra Mladoturskom revolucijom, sada gubi rat protiv Italije, ne znam ni zašto ga i vodi. Tukli su se za tuđu zemlju, za Libiju i Tripoli... i za ostrva Dodekaneza. Sad je treba napasti, sad kad je posrnula, sa svih strana. Udružiti sve balkanske države... konačno oterati Turke.

– Poznajem Berlin, četiri godine tu živim, naučio sam i nemačku istoriju. Neizmerno cenim Bizmarkovu odluku da ujedini nemačke države, dvadeset pet njih, i slobodne gradove u Nemačko carstvo! Isprovocirao je Francusko-pruski rat, dobio ga i krunisao Vilhelma Prvog u Špigelsalu¹ u Versaju. Imao je stila! Bio je nemilosrdan, siguran sam. Želim da vidim tvoj Kenigsberg. Berlinci se sve više žale da to nije bilo ujedinjenje Nemačke već ekspanzija Pruske. Oslanjao se Bizmark na prusku vojsku, siguran sam, kad je ubeđivao nemačke

¹ Nem.: Dvorana ogleдала.

državice da se ujedine. – Ućutao je i gledao kroz prozor. Prolazili su beskrajnim, jednoličnim pruskim ravnicama, tu i tamo prošaranim retkim šumarcima.

– Ovako je kad se putuje za Srbiju, južno od Austrougarske. Vojvodina je pusta ravnica ispresecana rekama i kanalima. Sve do Dunava. A južno od Dunava je moja Srbija, šumovita Šumadija. – Zaćutao je i posle nekoliko minuta nastavio o Bizmarku:

– Bio je junker, aristokrata i monarhista, prvi nemački kancelar, političar izuzetnog kova. Najvažniji evropski političar u prošlom veku. Čuo sam da je pisao pesme. Sad ga neki osporavaju. U Srbiji se kaže: Mrtvom vuku mere rep!

Gospođa Gertruda pripremila je svečanu večeru. U stvari, večera je bila muška, vojnička, dosta mesa i pića, namenjena njenom mužu generalu, trojici sinova i njihovom gostu. Milan je bio jedini muškarac koji je uznemirio Gertrudu. Nije ga podnosila od prvog dana. Nemiran galamdžija koji nije mogao da se skradi na jednom mestu, da se drži jedne teme, ponekad začuti i dopusti drugom da dođe do reči. Stresla se na njegov rukoljub kao da su je opekle vlažne usne, ogrebali gusti brkovi.

– Sto godina se mi borimo protiv Turaka! – galamio je Milan sedeći za stolom naspram sanitetskog generala Maksa Mižoa. – Gde ste vi Prusi bili 1804? Šurovali ste s Napoleonom! Gde 1813? Ratovali sa Rusima protiv Napoleona! Tek na Berlinskom kongresu 1878. dali ste nam pravo da postojimo kao nezavisna država. Predsedavao je vaš Oto fon Bizmark, hvala mu na mudroj podršci. Priznao je srpske pobede nad Turcima, a žestoko smo se krvili. Učinio je to zbog vaše Nemačke, zbog odnosa sa ruskim carom, a ne zbog Srba. To je bila revizija Sanstefanskog ugovora. Tražilo se razgraničenje ne samo prema Turskoj već i prema Bugarskoj. Hvala Bizmarku! – lupio je rukama o sto, zatresli su se tanjiri, Gertruda je užasnuta stajala na vratima. – Najumnija evropska glava. Pa on vam je ujedinio Nemačku, zar ne, generale? Napravio evropsku silu!

– Interesantan je ovaj tvoj prijatelj – okrenuo se Maks Mižo svom najstarijem sinu Viliju. – Doduše, malo bučan. Šta on očekuje da mi možemo da uradimo za tu... srpsku stvar?

– Gospodine sanitetski generale – Milan je ustao sav važan i stao ispred generala. – Ništa, baš ništa! Srbi će sami da pobeđu svoje vekovne tlačitelje. Nego sam mislio, eto... vaš Frank... vojni je lekar, a rat nije ni omirisao. Mogao bi da ode u Srbiju, da vidi srpske ranjenike. Idu dobrovoljci lekari, čuo sam, pozvao ih je naš Crveni krst. Pa, ako dozvolite, biće mi zadovoljstvo da mu pokažem moju Srbiju. Nema lepše zemlje na svetu.

– Moj sin Frank je odrastao, samostalan čovek. Sam donosi svoje odluke, sam snosi odgovornost za njih. Nikad mu ništa nisam naredio. Očekujem da časno postupi! Kasno je, dozvolite da se povučem.

Nekoliko minuta kasnije i mladići su se povukli u svoje sobe. Na vratima gostinske sobe Milan je pružio ruku Franku. – Uspeli smo – prošaputao je.

Turska kasaba

Frank Mižo nije mnogo obraćao pažnju na predele kroz koje je išao voz za Srbiju. Listao je studentske knjige, priručnike za hirurgiju i držao uz sebe svoju lekarsku torbu, koju mu je Vili poklonio pred polazak, poklon od braće. Kožna, skupocena, opremljena lekarskim priborom i hirurškim instrumentima. „Ako je budete čuvali, potrajaće vam ceo život”, rekao im je prodavac.

Presedali su u Beču. Video je i austrijski tim Crvenog krsta, hirurge koji su, shvatio je posle upoznavanja i kraćeg razgovora s njima, bili zainteresovani da pregledaju srpske ranjenike i vide efekte novog artiljerijskog oružja.

Zadremao je dok je voz prolazio kroz nepreglednu, blatnjavu ravnicu. Kiša se slivala niz prozorska stakla, povremeno je rukom brisao zamagljene prozore. Tako sam putovao i za Kenigsberg i uvek sam znao šta me tamo očekuje, razmišljao je, a kud sam se sad uputio? Treba da stignemo u Zemlin, čuo sam da je to na pola puta između Beča i Carigrada.

– Zemlin, na srpskom Zemun, najlepší je pogranični austrijski grad – objašnjavao mu je Milan. – Ima oko petnaest hiljada stanovnika, polovina njih govori nemački, druga polovina srpski. Imaju arteske bunare, električnu rasvetu, austrijske zgrade i srpsku dušu.

U Beograd su stigli sutradan, posebnim vozom (lokomotiva i jedan vagon) iz Zemuna. Bilo je hladno i kišno oktobarsko prepodne. Mižo je nezainteresovano posmatrao ravnicu oko grada, prekrivenu sasušenom travom i ogolelim grmljem, peščanu obalu dve reke koju su zapljuskivali talasi sive vode i veliku, impresivnu tvrđavu na bregu levo od mosta. Kalemegdan, zapamtio je ime. Turci su ga

zvali Fićir-bajir, što znači breg za razmišljanje, razmetljivo im je objašnjavao austrijski doktor Hibner, koji je dve godine radio u velikoj vojnoj bolnici u Istanbulu.

Svakako je dobro mesto za razmišljanje, pomislio je Mižo, gledajući istureni stenoviti greben okružen rekom koja je razdvajala Austrougarsko i ranije Osmansko carstvo. Tu su stajali i razmišljali austrougarski i turski vojni zapovednici, srpski ustanici, u prošlosti čak i Huni, pre i posle krvavih bitaka.

Sa mosta voz je brzo ušao u železničku stanicu, na poseban kolosek. Tu su ih dočekali srpski vojnici, predstavnik Crvenog krsta i dva-tri sanitetska oficira. Svi su bili izuzetno uzbuđeni, pozdravljali su ih i govorili uglas. Utišali su se kad im je prišao visok, lep muškarac, sanitetski pukovnik, i obratio im se na čistom nemačkom jeziku.

– Čast mi je da vas pozdravim i dočekam na slobodnoj srpskoj zemlji. Ja sam doktor Sondermajer, načelnik Ministarstva vojnog. Sa zadovoljstvom vam saopštavam da je prošle nedelje Kraljevina Srbija izvojevala jednu veliku pobedu. Prva armija je oslobodila Kumanovo i Skoplje. Mada su ta mesta udaljena oko 400 kilometara od Beograda, ranjenici su sanitetskim vozovima već dovezeni u naše vojne bolnice. Videćete, u veoma su dobrom stanju... Raspodelićemo vas po bolnicama i imaćete čast da ih u toku današnjeg dana upoznate.

Otišli su pešice do velike vojne bolnice, razmrдали ukočene noge, skupljali prve utiske o gradu. U bolnici su ih poslužili toplim napicima da se ugrelu (kuvano vino, kuvana rakija, po izboru) i održali još malo pozdravnih govora. Potom su im podelili knjižice: uput za hirurški rad na bojnom polju i mapu grada na kojoj je bila zaokružena Opšta vojna bolnica. Rezervne bolnice bile su označene krstićima i rimskim brojevima. Podelili su ih u grupe i dodelili im vojnike koji su ih razveli po gradu.

Mižo je dodeljen Petoj rezervnoj bolnici u školi kraj katedrale (mislio je, kasnije i saznao, da je to pravoslavna Saborna crkva). Tamo ga je sačekao i pozdravio švajcarski hirurg Ferije, upoznao se sa češkim internistom Rihlikom, mladom Slavom Sipnjevsom

iz Krakova i s nekoliko srpskih bolničarki. Zgrada osnovne škole bila je lepa i prostrana, u njoj je smeštena dobro opremljena bolnica, čista, uredna i topla. Svi su razgovarali na nemačkom, čak i mis Metjuz, Engleskinja koja je rukovala rendgenskim aparatom. Konačno i neki prijatni utisci, sa olakšanjem je pomislio Mižo. Čak su mu i ranjenici izgledali oporavljeni i dobro raspoloženi. Bili su odeveni u bolničko rublje od sivog platna i, na njegovo čuđenje, svi su na glavi imali natučene neke čudne, vojničke kape.

Karel Rihlik ga je pozvao da se smesti u kuću u kojoj je i on dobio smeštaj. Kuća je mala ali udobna, objašnjavao je. Vlasnica je udovica, nemačka švalja, presrećna što na stan i hranu prima strane lekare. Ima jednu sobu sa posebnim ulazom iz dvorišta, pa ako mu se svidi, može da se useli. Mižou se soba dopala jer je bila izdvojena, topla i čista, starinski nameštena. Pored nje je bila ostava sa umivaonikom i kofama vode. Kuća je bila blizu bolnice, kasnije je shvatio, i Velikih stepenica koje su vodile naniže na rečnu obalu.

Sutradan mu je Rihlik na nacrtanoj mapi opisao tri kruga, povezo ih linijama i objasnio: Ovde je Saborna crkva, tu smo mi, ovde trg kod Narodnog pozorišta, a ovde Trg Slavija. Iznad Slavije je Vojna bolnica. Mali je ovo grad, ne možeš da zalutaš. Pokazaću ti danas i rezervne bolnice u koje idemo po podne na ispomoć.

Mižo je brzo upoznao grad. Bila je to provincijska palanka sa nekoliko (samo nekoliko) lepih novih zgrada, kaldrmisanim ulicama i jednom linijom tramvaja (mnogo kasnije je uvideo da su bila tri). Turska kasaba, govorili su stariji oficiri, a on baš nije razumeo šta to znači. Jedino što mu se svidelo tada, zbilja jedino, bio je miris sveže pečenog hleba koji se ujutru širio iz rano otvorenih pekara. Viđao je pekarske pomoćnike kako raznose velike korpe pune hleba po zgradama u kojima su bile rezervne bolnice.

Izdržaću ova tri meseca, razmišljao je svako jutro gledajući se u malom ogledalu iznad umivaonika, na toliko je imao potpisan ugovor o radu. I svakog jutra je precrtavao po jedan dan u pruskom kalendaru koji je doneo sa sobom. Zbunjivali su ga datumi, u Srbiji se vreme računalo po starom, julijanskom kalendaru.

Dani su mu brzo prolazili. Pre podne je uz Rihlika previjao ranjenike u svojoj bolnici, po podne je obilazio druge, upoznavao se sa lekarima stranih misija, družio se sa onima iz Austrougarske. Uveče su išli u prostrane kafane u kojima se dobro jelo (iako je bio rat) i gde su svirali prijatnu muziku, čak i austrijske i francuske melodije.

Jednog dana prošetao se do Vojne bolnice. Iznenadio se kad je ugledao lepe paviljone ograđene visokom ogradom, sa upravnom zgradom izgrađenom u vidu odbrambene kule, s unutrašnjim parkom i šljunkovitim stazama. Ništa od toga nije bio zapazio kad su ih doveli prvi put sa železničke stanice. Obišao je dve velike zgrade iznad čijih je ulaznih vrata bio neki natpis na ćirilici (Verovatno ime klinike, pomislio je), napravio krug oko manjih zgrada i vratio se pred upravnu.

– Kuda, gospodine potporučniče? – zaustavio ga je na stepenicama čovek u belom mantilu, ogrnut tamnom pelerinom. Mižo je salutirao i predstavio se jasnim odsečnim glasom: ime i prezime, čin, ime zemlje iz koje je došao, i rekao da želi da vidi upravnika bolnice.

– Upravo ga gledate. Rudolf Jedlička, profesor hirurgije iz Praga, sada upravnik ove lepe bolnice. Krenuo sam do hirurškog odeljenja, pridružite mi se i kažite šta mogu da učinim za vas. Diplomirali ste u Berlinu?

Frank se presrećan vratio u svoju bolnicu. Sav ozaren ispričao je doktoru Ferijeu da je upoznao profesora Jedličku, koji mu je dozvolio da dođe u Vojnu bolnicu kad god čuje da je stigao sanitetski voz. Radiće s iskusnim lekarima u ambulantni na prijemu i pregledu ranjenika. To je sigurno zanimljivije od previjanja skoro oporavljenih vojnika.

Iste večeri, dok su išli na večeru, sve je ponovio Rihliku, koji je upitao: – Znaš li ti uopšte ko je Jedlička? – i sam odgovorio: – Imaš sreće. Najbolji naš, češki hirurg. Ma kakav češki, evropski, svetski. Hirurg, rendgenolog i radiolog. Operator bez premca. Tvrdi da svaki pacijent ima pravo da dobije najbolje lečenje. Sa svojim saradnicima je osnovao akcionarsko društvo i napravio sanatorijum u Podoli, to je deo Praga.

Franka je iznenadilo oduševljenje sa kojim je Karel Rihlik priča o doktoru Jedlički. Saznao je da je Jedlička oduvek bio obuzet idejom da leči obogaljenu decu. Tvrdio je da takvoj deci treba omogućiti besplatne operacije (lično ih je radio), lečenje, rehabilitaciju, čak i obrazovanje. Operisao je i invalide. Čim je čuo za rat u Srbiji, osnovao je tim lekara volontera, nabavio o svom trošku medicinsku opremu i došao u Beograd. Dobio je na upravljanje Vojnu bolnicu sa šest stotina kreveta. Najteži ranjenici iz Kumanovske bitke prošli su kroz njegove ruke.

Karel je sa istim oduševljenjem nastavio da priča o Jedlički i sutradan. „Kad on uđe u bolesničku sobu ili u operacionu salu, kao da sine svetlost”, govorio je. Samo pojedini hirurzi mogu da prate njegov rad, da slušaju njegova objašnjenja i gledaju kako operiše, a on, Karel, to nije mogao. Nije dobro znao anatomiju, priznao je. Sem toga, uvek je izbegavao operacionu salu.